

Tutkimusvilppi tulee - oletko valmis?

Sakari Karjalainen

Tutkijoiden vilpillinen toiminta tieteellisen kunnian ja maineen saavuttamiseksi on ollut viimeksi kuluneen vuoden aikana näkyvästi esillä kansainvälisissä tiedelehdissä. *Nature* ja *Science* ovat käsitelleet varsinkin yhtä saksalaista tiedeyhteisöä ravistellutta vilppitapausta. Professori Marion Brachin (Lyypekin yliopisto) ja professori Friedhelm Herrmannin (Ulmin yliopisto) on tehtyjen perusteellisten selvitysten mukaan todettu syyllistyneen aineiston manipulointiin ja vääristelyyn ainakin 37 vuosina 1988–96 ilmestyneessä julkaisussaan. Vääristely oli yleensä toteutettu muuttamalla digitaalisen kuvankäsittelyn avulla aitoja autoradiogrammeja. Samoja kuvia oli myös käytetty useammissa julkaisuissa muuttamalla vain kuvatekstejä. Herrmann on hematologi ja häntä on pidetty yhtenä johtavana syövän geeniterapian asiantuntijana Saksassa. Brach on nuorempi tutkija, joka siirtyi väittelynsä jälkeen työskentelemään Herrmannin ryhmässä.

Brach tunnusti vilpin osassa töitä ja kertoi Herrmannin olleen vähintäänkin tietoinen asiasta. Brach on myös syyttänyt Herrmannia painostuksesta ja pitänyt itseensä lähinnä uhriina. Herrmann on kuitenkin kiistänyt olleensa tietoinen vilpistä ja vedonnut siihen, että hän ei kliinikkona ollut voinutkaan ymmärtää kaikkea laboratoriotutkimuksesta. Hän oli ollut kyseisissä tutkimuksissa vain "senior author or translator". Molemmat tutkijat on pidätetty viroistaan ja heidän määrärahasa julkisilta rahoittajilta on jäädytetty. Herrmann on ilmoittanut haastavansa vilppiäilyä käynnistäneen Ulmin yliopiston dekaaniin, tutkintalautakunnan jäsenet sekä Deutsche Forschungsgemeinschaftin oikeuteen ja esittävänsä 30 miljoonan markan korvausvaatimuksen.

Deutsche Forschungsgemeinschaft kutsui koolle kaksitoistajäsenisen kansainvälisen asiantuntijaryhmän tekemään esityksiä tutkimusvilpin ehkäisemiseksi ja asianmukaisten tutkintamenettelyjen luomiseksi. Asiantuntijaryhmä kokoontui ensimmäisen kerran syyskuussa 1997 ja käsiteli muun muassa työnohjaajien tapaa listauttaa itsensä yhtenä julkaisun tekijöistä silloinkin, kun heillä ei ole tietoa tutkimuksen yksityiskohdista. Muina esille tulleina kysymyksinä asiantuntijaryhmä otti esille vertaisarvioinnin toimivuuden tilanteissa, joissa käsikirjoituksia arvioivat tutkijat eivät ole perillä käytetyistä menetelmistä. Yleisenä huolenaiheena tuli esille myös laboratorioissa tutkimusta tekevien ryhmien ohjauksen riittämättömyys. Pohjoismaiden valtakunnallisten tutkimuseettisten toimielinten yhteiskokouksessa hiljattain esiintynyt saksalainen asiantuntija totesi tiedeyhteisön olleen huonosti varautunut vilppitapausten käsittelyyn ja tiedeyhteisön olevan edelleen hämmennyksen vallassa.

Ovatko suomalaisen tiedeyhteisön valmiudet paremmat? Suomessa keskustelua tutkimusvilpistä ja siihen läheisesti liittyvistä hyvän tieteellisen käytännön loukkauksista on käsitelty tiedeyhteisön piirissä varsin laajasti jo kymmenen vuoden ajan. Suomen Akatemian tutkimuseettisen jaoston aloitteesta julkaistiin vuonna 1991 kirja *Tiede ja etiikka*, jossa aihetta käsiteltiin perusteellisesti. Sittemmin aiheesta on kirjoitettu mm. tämän lehden palstoilla. Kansleri Lauri Saxén pohti *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 3/1996 (sivut 5–9) tutkimusvilpin motiiveja, määritelmiä ja ehkäisyä. Saxén kuvasi myös pääkohdat tunnetuimmista kansainvälisistä vilppitapauksista.

Suomessa on vuodesta 1992 lähtien toiminut asetuksella (1347/91) perustettu tutkimuseettinen neuvottelukunta, jonka kolmas toimikausi alkoi tämän vuoden helmikuussa. Neuvottelukunta käsittelee monitieteisenä elimenä kaikkia tieteenaloja koskevia epärehellisyyteen ja muutenkin tutkimuseettiseen liittyviä kysymyksiä. Se valmisti ensimmäiset suosituksenluonteiset, yliopistoille ja muille valtion tutkimuslaitoksille suunnatut menettelyohjeet epärehellisyytapausten käsittelemiseksi vuonna 1994. Niissä vilpillä tarkoitettiin plagiointia sekä tutkimustulosten vääristelyä ja sepittämistä. Vilppitapausten tutkintoja ei ole Suomessa kuitenkaan ollut kovin paljon. Niiden tutkinnassa on noudatettu neuvottelukunnan ohjeita ja neuvottelukunta on ilmaissut tapausten käsittelystä oman näkemyksensä silloin, kun joku osapuolista on sitä pyytänyt.

Syksyllä 1996 tutkimuseettinen neuvottelukunta lähetti yliopistoille ja tutkimuslaitoksille kyselyn, jolla pyrittiin selvittämään, onko tarvetta menettelyohjeiden uudistamiseen. Yksi syy tälle oli Yhdysvalloissa käyty keskustelu tutkimusvilpin määritelmien uudistamisesta ja epäilyjen tutkinnan parantamisesta. Yhdysvalloissa oltiin oltu huolissaan mm. osapuolten (epäilijät ja epäillyt) oikeusturvasta. Toinen syy kyselyyn oli neuvottelukunnan huoli ohjeiden tunnettuudesta. Saadun palautteen perusteella tutkimuseettinen neuvottelukunta teki vuoden 1997 aikana uuden ohjelunoksen, joka lähetettiin syksyllä 1997 lausunolle samoille tahoille, jotka olivat edellisenä syksynä osallistuneet kyselyyn.

Lausuntojen perusteella neuvottelukunta teki korjauksia ja hyväksyi uudet ohjeet tammikuussa 1998. Neuvottelukunta on pyytänyt yliopistoja ja tutkimuslaitoksia sitoutumaan ohjeisiin ja tekemään niitä omassa piirissään tunnetuksi.

Miten uudet ohjeet poikkeavat vanhoista? Uusiin ohjeisiin sisältyy joitain merkittäviä muutoksia aiempaan verrattuna. Vilpin määritelmää on uudistettu ja aiemmista ohjeista poiketen hyvän tieteellisen käytännön loukkausten määritelmä ja sellaisiin liittyvien epäilyjen tutkinta on otettu ohjeiden piiriin. Tutkintamenettelyn, seurausten ja muiden toimintatapojen osalta ollaan aiempaa selkeäsanaisempia.

Tutkimusvilppi on ohjeiden mukaan määritelty seuraavasti: "Vilpillä tarkoitetaan sepitettyjen, vääristettyjen tai luvattomasti lainattujen havaintojen tai tulosten esittämistä tiedeyhteisölle esim. tieteellisessä kokouksessa pidettävässä esitelmässä, julkaistavaksi tarkoitettussa käsikirjoituksessa tai apurahahakemuksessa." Ohjeissa kerrotaan vielä yksityiskohtaisemmin, mitä tarkoitetaan sepittämällä ja vääristelyllä. Uutta on plagioinnin käsitettä laajempi luvattoman lainauksen määritelmä: "... alkuperäisen tutkimusidean, -suunnitelman tai -havaintojen anastaminen toiselta tutkijalta (*misappropriation*) tai jonkun toisen julki tuoman tutkimussuunnitelman, käsikirjoituksen, artikkelin tai muun tekstin tai sen osan esittäminen omanaan (*plagiarism*)."

Anastamisen mukaanottamista pidettiin välttämättömänä.

Uudet ohjeet tullaan esittelemään tässä lehdessä myöhemmin tarkemmin. Ne tullaan myös julkaisemaan erillisinä sekä *Suomen Akatemia tiedottaa* -lehdessä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Tieteellisten seurain valtuuskunta käsittelee tutkimusvilppiä ja hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia vuosikokousseminaarissaan 27. maaliskuuta. Tutkimuseettinen neuvottelukunta pitää tieteellisten seurojen roolia hyvän tieteellisen käytännön edistämässä ja tutkimusvilpin ehkäisemisessä keskeisenä. Tieteelliset seurukset ovat ehkä kaikkein sopivin taho pohtimaan, mitä hyvä tieteellinen käytäntö merkitsee omalla alueella.

Dosentti Sakari Karjalainen on Suomen Akatemian terveyden tutkimuksen toimikunnan pääsihteeri ja tutkimuseettisen neuvottelukunnan jäsen

[TAKAISIN LEHDEN SISÄLLYSLUETTELOON](#)

